

ВИВЧЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ГРАВЦІВ КОМАНДНИХ ВИДІВ СПОРТУ НА ПРИКЛАДІ ФУТБОЛУ

Ляшенко Валентина^{1ABCD}, Гацко Олена^{1CD}, Гнупова Наталія^{1CD}

¹ Київський Університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

Внесок автора: А – дизайн дослідження; В – збір даних; С – статистичний аналіз;
D – підготовка рукопису.

Анотація

Існує кілька видів конформної поведінки. В одних випадках індивід, визнаючи правильність групових суджень, щиро погоджується з ними і розділяє їх. Усвідомлені і внутрішньо прийняті, вони тимчасово або постійно стають рисою його характеру. Конформну поведінку в даному випадку слід розцінювати як позитивну рису індивіда, який зумів оцінити вимоги групи і погодитися з ними. В інших випадках індивід проявляє конформізм при щонайменшій зміні думки групи. Найчастіше це властиво вкрай невпевненим у собі людям, які займають, як правило, низькі місця в ієрархічній структурі групи й потребують постійної підтримки через низьку самооцінку. Якщо думка групи з будь-якого питання розділяється і виникають два угруповання, така людина обов'язково буде там, де більшість, або з тими, хто на цей час при владі з її атрибутами. Ми усвідомлюємо, що у кожної людини є свої погляди, які вона не хоче змінювати, і далеко не завжди, навіть заради спільної мети, особистість здатна прийняти чужу думку і зробити те, з чим вона не згодна. До того ж, якщо спортсмен володіє підвищеною агресивністю, низькою емоційною стійкістю, завищеною самооцінкою та іншими особистісними якостями, що штовхають його на створення конфліктних ситуацій, – вони неминучі, якщо тільки його опонент не володіє протилежними якостями і спокійно та впевнено уникне непотрібного з'ясування відносин. У зв'язку з цим, питання конформності в командних видах спорту є досить актуальним.

Мета – вивчення впливу міжособистісних стосунків у команді на гравців студентської збірної з футболу.

Методи. У дослідженні застосовувалося психодіагностичне тестування та методи математичної статистики. Віковий діапазон досліджуваних 18–20 років, кількість – 29 осіб.

Результати. За результатами кореляційного аналізу досліджуваних психологічних особливостей студентів збірної команди з футболу, були отримані наступні показники: фактор Q2: «конформізм – нонконформізм» позитивно корелює з довірою ($r = 0,52$), згуртованістю ($r = 0,64$), та негативно – з фактором А: «замкнутість – товариськість» ($r = -0,72$), фактор С: «емоційна нестабільність – емоційна стабільність» ($r = -0,71$), фактор F: «стриманість – експресивність» ($r = -0,54$). За показниками конформності дані наступні: 42 % – низький рівень, 42 % – середній, 16 % – високий.

Висновки. У сфері спортивної діяльності, де міжособистісні відносини нерідко ускладнені протиставленням і суперництвом, явище конформізму можна спостерігати як у рядових членів групи, так і у тренерів. Звичайно, в житті важко зустріти особистість, ідеальну у всіх ситуаціях міжособистісних відносин, проте колективи від цього не розпадаються. Зберігаючи членство, особистість або компенсує свою недосконалість іншими якостями і уживається, або залишає групу в пошуках іншого, де цю недосконалість будуть терпіти або намагатися виправити.

Ключові слова: конформізм, конформність, міжособистісні стосунки, футбол.

Вступ

Феномен групового тиску в психології, а зокрема в соціальній психології, отримав назву «конформізм». Конформізм [лат. *conformis* – подібний, схожий] – це феномен, що описує поведінку людини, яка характеризується пристосуванням, погодженням, зміною своєї позиції на думку більшості [9, 19]. Тобто, конформізм є сліпим підпорядкуванням нормам, позиціям або думкам, що панують у групі або суспільстві. У повсякденному житті ми дуже часто стикаємося з проявами конформізму: досліджуваний нами феномен можна спостерігати на футбольних матчах, концертах, різних виступах, тобто тоді, коли людина піддається впливу натовпу. Але щоб людина відмовилася від своєї позиції та прийняла іншу, не обов'язково потрібен натовп, який буде впливати на неї, досить і впливу малої групи.

Вивчення феномена конформізму, причини його виникнення були предметом дослідження ряду таких мислителів, як Сократ, Арістотель, Ф. Аквінський та ін. Формування концепції конформізму припадає на період, що охоплює кінець ХІХ–першу половину ХХ століття, – час бурхливих суспільних перетворень, потрясінь і економічних криз. Конформізм досліджувався як: взаємозв'язок автономії душі і прагнення людини належати до будь-чого, бути подібним кому-небудь, служіння, наслідування (Демокрит, Сократ, Арістотель); феномен великих соціальних груп (Г. Лебон, Г. Тард [18], Д.В. Ольшанський [17], Ж. Бодрійяр [3]); трагедія особистості, її руйнування через спроби пристосування в масовому індустріальному суспільстві (Г.С. Салліван [21], К. Хорні [11], Е. Фромм [8]); проблеми людини, пов'язані з тиском суспільства (І. Хейзінги [10], Д. Рисмен [20], З. Бауман [2]).

Конформізм та конформність розглядаються в різних суперечливих теоріях: в теорії Р. Мертона, конформність досліджується з точки зору цінності, що забезпечує соціальну стабільність; в роботах З. Фрейда, Г. Юнга, В. Райха – конформність визначається як суб'єктивна здатність до пристосування; моральні особливості конформізму відображені в роботах В.Е. Чудновського [7], А.В. Кидінова [13]); конформізм як важливий аспект соціалізації описаний Д. Майєрс [16], Г.М. Андрєєвою [1], І.О. Когут [14].

Усі перераховані вище дослідження визначають конформізм як наслідування зразків поведінки, що мають значну силу впливу на індивіда за відсутності власної думки в будь-яких ситуаціях (думка групи, норми і традиції групи і т.п.) [22].

Проблема взаємодії спортсменів у аматорському і професійному спорті розглядається дослідниками давно, проте ґрунтовних пошуків у цій галузі здійснено недостатньо. Вихідні концептуальні положення, які дозволяють виділити основні об'єктивні та суб'єктивні детермінанти взаємодії спортсменів у командах вивчали А.І. Бузнік [5, 6], В.В. Горбунова [9], С. Кенани [12], Г.В. Ложкін, А.І. Драчук, В.М. Костюкевич, С.С. Бринзак [15] та ін. Ми констатуємо, що подальшого розгляду потребує питання особистісної взаємодії спортсменів у збірних командах з футболу.

Мета дослідження – вивчення впливу міжособистісних стосунків у команді на гравців студентської збірної з футболу.

Методи

Дослідження проводилося на базі Київського університету імені Бориса Грінченка. У дослідженні брали участь студенти другого курсу, які дали згоду на проведення психологічного тестування. Віковий діапазон досліджуваних студентів 18–20 років. Кількість – 29 осіб. Застосовувалася методика багатофакторного дослідження особистості Кеттела [4]. Результати було оброблено у відповідності з ключем до тесту. На основі аналізу показників складено порівняльний графік психологічних особливостей особистості студентів, що займаються футболом. Результати дослідження опрацьовано за традиційною методикою математико-статистичної обробки отриманих даних, що передбачає розрахунок статистичних параметрів, які характеризують досліджувану вибірку відповідно до методу середніх величин.

Результати та обговорення

У сфері спортивної діяльності, де міжособистісні відносини нерідко ускладнені протиборством і суперництвом, явище конформізму можна спостерігати як у рядових членів групи, так і у тренерах, особливо тих, чие керівництво гру-

пою можна охарактеризувати як авторитарне. Зазвичай, конформність спостерігається в тих випадках, коли при розбіжності в думці або поведінці групи спортсмен поступається тиску команди, погоджується з вимогами, визнає погляди більшості. Це викликано тим, що спортсмен боїться своєю поведінкою, яка відрізняється від групових норм, викликати негативну реакцію, незадоволення та залишитися в ізоляції. Він намагається згладити розбіжності, відмовляючись від своїх установок та переконань, погоджуючись з прийнятими в групі стереотипами поведінки. Систематичний прояв подібних вчинків у характері особистості називається конформізмом.

Крім цього в практиці міжособистісного спілкування зустрічається ситуативний конформізм, коли поведінка індивіда стає конформною в безвихідних для нього ситуаціях. Будучи свідомо впевненим в помилковості вчинків або суджень групи, особа змушена піти на компроміс, погодитися з вимогами і системою цінностей групи, щоб, залишившись у ній, у зручний для себе момент дати «бій», відстояти свої принципи. Якщо можливості для затвердження своїх принципів і реалізації своїх цілей немає, індивід, як правило, залишає групу. Зрозуміло, такий конформізм чисто зовнішній і проявляється в тих випадках, коли особистість має дуже важливу якість – твердість у відстоюванні своїх поглядів і наполегливість у досягненні цілей.

У цілому, особистості, у яких показники ближче до полюсу «-» залежні від думки і вимог групи, слідує за громадською більшістю, прагнуть працювати і ухвалювати рішення разом з іншими людьми, у них низька самостійність, орієнтація на соціальне схвалення. Особистості з високим полюсом «+» відрізняються незалежністю, орієнтацією на власні рішення, самостійністю, винахідливістю і прагненням мати власну думку. При крайніх високих оцінках – схильність до протиставлення себе групі і бажання в ній домінувати. Таким чином, тільки через цей фактор ми можемо розглянути, який відсоток спортсменів схильний до командної гри, а який – до індивідуальної.

За результатами нашого дослідження склад команди за проявом даного чинника розділився таким чином. Частина команди (42 %) вважає за краще працювати і ухвалювати рішення разом з іншими людьми, любить спілкування і захоплення, залежить від групи, при цьому цим гравцям потрібна підтримка з боку групи. Інша частина команди (42 %) має середні показники по даному фактору (рис. 1). Спортсмени вміють працювати як індивідуально, так і в групі, товариські, і при цьому іноді, вирішують самостійно, не радячись ні з ким. Частина, що залишилася (16 %), – це студенти з високими показниками. Для них характерними рисами є самозадоволення, підприємливість, незалежність. Ці юнаки пропонують власне вирішення проблем і можуть діяти самостійно.

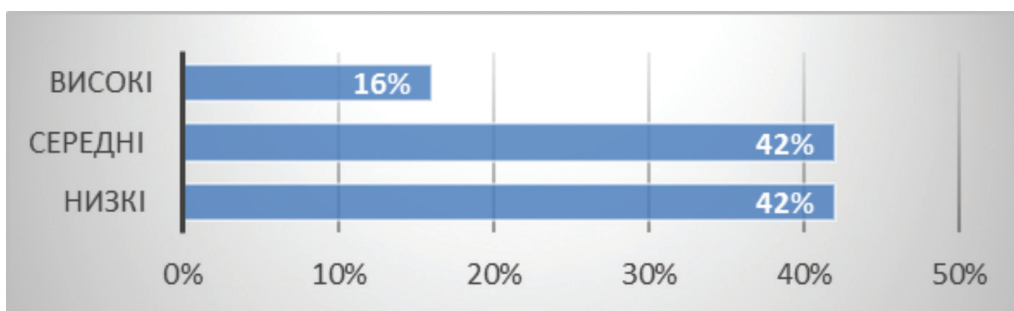

Рис. 1. Рівень показників фактору Q2: «конформізм – нонконформізм» у студентів-футболістів

Таким чином, серед студентів команди з футболу, яка брала участь у нашому дослідженні, – оптимальне співвідношення гравців з різною вираженістю відповідного фактору, що дозволяє одним гравцям брати ініціативу у свої руки, а іншим – просто виконувати команди і працювати з групою для досягнення спільних цілей.

Звичайно, в житті важко зустріти особистість, ідеальну у всіх ситуаціях міжособистісних відносин, проте колективи від цього не розпадаються. Зберігаючи членство, особистість або компенсує свою недосконалість іншими якостями й уживається, або залишає групу в пошуках іншої, де цю недосконалість будуть терпіти або намагатися випра-

вити. Так до спортсмена, що не виявляє належної твердості й принциповості, товариші можуть, тим не менш, чудово ставитися, тому що він доброзичливий, готовий прийти на допомогу, здатний співчувати і т. д.

За результатами кореляційного аналізу досліджуваних нами психологічних особливостей студентів збірної команди з футболу, ми отримали такі показники. Досліджуваний фактор Q2: «конформізм – нонконформізм» позитивно корелює з довірою ($r = 0,52$), згуртованістю ($r = 0,64$), та негативно – з фактором А: «замкнутість – товариськість» ($r = -0,72$), фактор С: «емоційна нестабільність – емоційна стабільність» ($r = -0,71$), фактор F: «стриманість – експресивність» ($r = -0,54$).

Згідно з отриманими даними, чим вищі показники за фактором Q, тим нижчі за фактором С, однак у нас більше емоційно нестабільних спортсменів, тому їх протилежність – висока емоційна стабільність. З огляду на процентне співвідношення за фактором Q2 і за фактором С, дана залежність говорить про те, що студентам-футболістам з високими показниками за фактором Q будуть властиві і високі показники за фактором С: тобто особистість самостійна, не залежна від групи, має високу емоційну стабільність, а гравці, які потребують підтримки соціуму, матимуть низький поріг щодо фрустрації, вони емоційно менш стійкі.

Отриманий нами позитивний взаємозв'язок з довірою і згуртованістю досить очікуваний, адже працюючи в одній команді просто необхідно довіряти один одному. Чим довше юнаки грають разом і досягають високих командних результатів, тим вище і згуртованість. Негативний взаємозв'язок з фактором С: «емоційна нестабільність – емоційна стабільність» ($r = -0,71$) характеризує узагальнення і зрілість емоцій на противагу нерегульованій емоційності. Люди з високою оцінкою за фактором С+ частіше є лідерами, ніж ті, чий показники за цим фактором ближче до полюсу С-. Встановлено, що людям з високою та середньою оцінкою за фактором С властиві і більш високі моральні якості

Фактор F визначається як «стриманість – експресивність». Він являє собою емоційну виразність особистості. Прояв імпульсивності та безпечності є досить характерним для нашої вибірки досліджуваних. Зв'язок даних факторів є досить

очікуваним, адже від володіння собою та прояву стриманості залежить і вміння йти на поступки або наражатися на конфлікт. Серед наших досліджуваних 45 % більш наближені до стриманості, а 55 % – до експресивності, завдяки цьому нівелюються конфліктні ситуації між членами команди та їх зазвичай вдається уникнути. За даними науковців, існує кілька видів конформної поведінки. В одних випадках індивід, визнаючи правильність групових суджень, щиро погоджується з ними і розділяє їх. Усвідомлені і внутрішньо прийняті, вони тимчасово або постійно стають рисою його характеру. Конформну поведінку в цьому випадку слід розцінювати як позитивну рису індивіда, який зумів оцінити вимоги групи і погодитися з ними. В інших випадках індивід проявляє конформізм при щонайменшій зміні думки групи. Найчастіше це властиво вкрай невпевненим у собі людям, з низькою самооцінкою, які потребують постійної підтримки, які посідають, як правило, низькі місця в ієрархічній структурі групи. Якщо думка групи з будь-якого питання розділяється і виникають два угруповання, така людина обов'язково буде там, де більшість.

Висновки

У спорті кожен атлет – це особистість, яка впевнена в собі, домоглася високих результатів. Конформізм у таких людей – домінуюча якість їх особистості. У практиці міжособистісного спілкування зустрічається ситуативний конформізм, коли поведінка індивіда стає конформною в безвихідних для нього ситуаціях. Будучи свідомо впевненим в помилковості вчинків або суджень групи, спортсмен змушений піти на компроміс, погодитися з вимогами і системою цінностей групи, щоб, залишившись у ній, у зручний для себе момент дати «бій», відстояти свої принципи. Якщо не виникає можливості для затвердження своїх принципів і реалізації власних цілей, він, як правило, залишає групу. Зрозуміло, такий конформізм чисто зовнішній і проявляється в тих випадках, коли індивід володіє дуже важливою якістю – твердість у відстоюванні особистих поглядів і наполегливість в досягненні своїх цілей.

У сфері спортивної діяльності, де міжособистісні відносини нерідко ускладнені протиборством і суперництвом, явище конформізму можна спостерігати як у рядових членів групи, так

і у тренерів. Звичайно, в житті важко зустріти особистість, ідеальну у всіх ситуаціях міжособистісних відносин, проте колективи від цього не розпадаються. Зберігаючи членство, особистість або компенсує свою недосконалість іншими якостями і уживається, або залишає групу в пошуках іншого, де цю недосконалість будуть терпіти або намагатися виправити. Так, до спортсмена, що не виявляє належної твердості

й принципності, товариші можуть добре ставитися, тому що він доброзичливий, готовий прийти на допомогу, здатний співчувати і т. д.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що не існує конфлікту інтересів.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

References

1. Andreeva GM. Social Psychology :M.: Aspekt Press; 2001. 123 p.
Андреева ГМ. Социальная психология. М.: Аспект Пресс; 2001. 123 с.
2. Bauman Z. Globalization. Implications for humans and societies. Moscow: Ves mir; 2004. 188 p.
Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества. М.: Весь мир; 2004. 188 с.
3. Bodrizar G. Transparency of evil. Moscow: Dobrosvet, KDU; 2012. 260 p. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла. М.: Добросвет, КДУ: 2012. 260 с.
4. Burlachuk LF. Psychodiagnostics. SPb. Piter; 2003. 350 p.
Бурлачук ЛФ. Психодиагностика. СПб. : Питер; 2003. 350 с.
5. Buznik AI. The problem of conflict in football teams. Moloda sportivna nauka Ukraini. 2001; 5 (2): 123-125.
Бузнік АІ. Проблема конфліктної взаємодії у футбольних командах. Молода спортивна наука України. 2001; 5(2): 123-125.
6. Buznik AI. Analysis of the influence of role-playing relationships on conflicts in a sports team. Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu. 2001; 4: 64-68.
Бузнік АІ. Аналіз впливу рольових взаємин на конфлікти в спортивній команді. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2001; 4: 64-68.
7. Chudnovskiy V. E. Some research on conformism in foreign psychology. Voprosi psihologii. 1991; 4: 164-173.
Чудновский В.Э. О некоторых исследованиях конформизма в зарубежной психологии. Вопросы психологии. 1991; 4: 164-173.
8. From E. Escape from freedom. Moscow: Ast. Astrel; 2012. 284 p.
Фромм Э. Бегство от свободы. М. : Аст. Астрель; 2012. 284 с.
9. Gorbunova VV. Success in team activities: reflexivity and value characteristics. Psihologicheskii gurnal. 2014; 35 (2): 33-44.
Горбунова ВВ. Успешность в командной деятельности: рефлексивно-ценностные характеристики. Психологический журнал. 2014; 35(2): 33-44.
10. Heizinga I. Homo Ludens. Man playing. Experience in determining the game element of culture. SPb.: Ivan Limbach Publishing House; 2015. 384 p.
Хейзинга Й. Homo Ludens. Человек играющий. Опыт определения игрового элемента культуры. С.Пб.: ИД Ивана Лимбаха, 2015. 384 с.
11. Horni K. Our internal conflicts. Constructive theory of neurosis. Psihoanaliz i kultura: Izbannii trudi Karen Horni i Erika Fromma. M., Yurist; 1995. 624 p.
Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория невроза. Психоанализ и культура: Избранные труды Карен Хорни и Эриха Фромма. М.: Юрист, 1995. 624 с.
12. Kenani S. The structure of the psychological climate of a sports team. Pedagogika, psihologiya ta medico-biologichni problemi fizichnogo vihovannya ta sportu. 2002; 28: 35-40.
Кенани С. Структура психологического климата спортивной команды. Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. 2002; 28: 35-40.
13. Kidinov AV. Personality conformism and confrontation in the group in the social-dynam-

- ic aspect. Vesnik Tambovskogo univarsiteta. Seriya: Gumanitarnie nauki. 2011; 9 (101): 186-192.
- Кидинов АВ. Личностный конформизм и противостояние в группе в социально-динамическом аспекте. Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. 2011; 9 (101): 186-192.
14. Kogut IO, Yarmolenko MA. Social aspects of training activity of football players of special olympiads in Ukraine. Sloboganskiy naukovо-sportivniy visnik. 2015; 2(46): 85–90. dx.doi. org/10.15391/snsv.2015-2.017
Когут ІО. Ярмоленко МА. Соціальні аспекти навчально-тренувальної діяльності футболістів спеціальних олімпіад в Україні. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015; 2(46): 85-90. dx.doi. org/10.15391/snsv.2015-2.017
15. Logkin GV, Drachuk AI, Kostukevich VM, Brinzak SS. The psychological climate of the sports team. Vinnica: VDPU imeni M. Kocubinskogo; 2006. 113 p.
Ложкін ГВ, Драчук АІ, Костюкевич ВМ, Бринзак СС. Психологічний клімат спортивної команди. Вінниця. ВДПУ імені М. Коцюбинського; 2006. 113 с.
16. Mayers D. Social psychology. SPb.: Piter. 2005; 345 p.
Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 2005; 345 с.
17. Olshanskiy DV. Psychology of the masses. SPb.: Piter; 2002. 368 p.
Ольшанский Д. В. Психология масс. СПб.: Питер; 2002. 368 с.
18. Psychology of the crowds. Moscow: KSP+; 1998. 416 p.
Психология толп. КСП+; 1998. 416 с.
19. Psychological Lexicon. Dictionary, editor Kondrateva MU. Moscow: PERCE. 2006. 176 p.
Психологический лексикон. Словарь под ред. М.Ю. Кондратьева. М.: ПЕР СЭ, 2006. 176 с.
20. Rismen D. Some types of character and society. Socic. 1993; 3: 121-129.
Рисмен Д. Некоторые типы характера и общество. Социс. 1993; 3: 121-129
21. Saivan GS. Interpersonal theory of psychiatry. SPb.: Uventa. 1999. 347 p.
Салливан ГС. Интерперсональная теория психиатрии. СПб.: Ювента; 1999. 347 с.
22. Vasileva IA. Intragroup conformality: concept, methods, research results Psihologiya v VUZe. 2005; 2: 62-78.
Васильева ИА. Внутригрупповая конформность: понятие, методы, результаты исследования. Психология в ВУЗе. 2005; 2: 62-78.

Інформація про авторів:

Ляшенко Валентина

<http://orcid.org/0000-0003-2864-2219>

Київський Університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна
v.liashenko@kubg.edu.ua

Гацко Олена

<https://orcid.org/0000-0002-7275-3963>

Київський Університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна
o.hatsko@kubg.edu.ua

Гнутова Наталія

<https://orcid.org/0000-0002-1756-6479>

Київський Університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна
n.hnutova@kubg.edu.ua

Отримано: 22.02.2019;

Прийнято: 12.03.2019; Опубліковано: 29.03.2019.